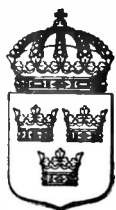

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 28

ANDRA KAMMAREN

1961

27 oktober—1 november

Debatter m. m.

Tisdagen den 31 oktober

	Sid:
Interpellationer av:	
herr Carlsson i Huskvarna ang. den utvidgade rätten till folktandvård för 16—19-åringar	4
herr Lundberg ang. vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden	5

Onsdagen den 1 november

Rätt till avdrag vid beskattningen för förlust vid skörde- skada m. m.	13
Körkortsprov m. m.	19

Interpellationer av:

herr Rimmerfors ang. svenska missionärers medlemskap i allmän sjuk- kassa	22
herr Dahlgren ang. breddningsarbetena å bandelen Åtvidaberg— Västervik, m. m.	24
herr Mellqvist ang. ersättningsgrunderna vid expropriation av mark för tätbebyggelse.	25

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 1 november

<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 67, om ändrad lydelse av 53 § 1 mom. kommunalskattelagen, m. m.	13
— nr 68, ang. rätt till avdrag vid beskattningen för förlust vid skörde- skada m. m.	13
— nr 71, om ändring i förordningen angående tullrestitution.	19
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 54, ang. körkortsprov m. m.	19
— nr 55, om ändring av vägtrafikförordningens stadgande om avstånd mellan fordon.	22

Fredagen den 27 oktober

Kl. 14.00

§ 1

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den å bordet vilande motionen nr 823.

§ 2

Till bordläggning anmäldes bevillningsutskottets betänkanden:

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 53 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.,

nr 68, i anledning av väckta motioner angående rätt till avdrag vid beskattningen för förlust vid skördekada m. m., och

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 4 oktober 1929 (nr 307) angående tullrestitution; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 54, i anledning av väckta motioner angående körkortsprov m. m., och

nr 55, i anledning av väckta motioner om ändring av vägtrafikförordningens stadgande om avstånd mellan fordon.

§ 3

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts propo-

sition nr 171, med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse, motionen nr 824, av herr *Kollberg m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 173, med förslag till förordning om brandfarliga varor, motionen nr 825, av herr *Larsson* i Umeå m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 174, med förslag angående organisationen för handläggning av frågor om tekniskt bistånd till underutvecklade länder, motionerna

nr 826, av fru *Sjövall m. fl.*,

nr 827, av herrar *Kellgren* och *Lindkvist*,

nr 828, av herrar *Larsson* i Hedenäset och *Larsson* i Norderön,

nr 829, av herr *Ståhl*, och

nr 830, av herr *Zetterberg m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 182, angående vissa prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, motionen nr 831, av herr *Jansson* i Benestad m. fl.

Dessa motioner bordlades.

§ 4

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.01.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 31 oktober

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollen för den 24 och den 25 innevarande oktober.

§ 2

Föredrogos var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott motionerna nr 824 och 825;

till statsutskottet motionerna nr 826—830; samt

till jordbruksutskottet motionen nr 831.

§ 3

Föredrogos, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkanden nr 67, 68 och 71 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 54 och 55.

§ 4

Interpellation ang. den utvidgade rätten till folktandvård för 16—19-åringar

Ordet lämnades på begäran till

Herr CARLSSON i Huskvarna (fp), som yttrade:

Herr talman! 1957 års folktandvårds-sakkunniga har i sitt betänkande från 1959 föreslagit, att rätten till folktandvård, som nu begränsas till barn upp till 15 år, skulle utsträckas att avse även 16-åringar. I statsverkspropositionen till årets riksdag framhöll föredragande departementschefen att han ansåg denna åtgärd angelägen, men att han av

olika skäl, bl. a. bristen på tandläkare, inte ansett sig kunna förorda den generella utvidgning, som föreslagits av utredningen. I stället föreslogs, att folktandvården skall utvidgas att omfatta 16-åringar endast på vissa platser. Medicinalstyrelsen skulle bemyndigas att medge förtursrätt för 16—19-åringar inom visst område, där ytterligare tandläkararbetskraft kunde ställas till förfogande för detta ändamål.

Statsutskottet tillstyrkte departementschefens förslag, vilket blev riksdagens beslut.

Det är givetvis beklagligt, att man på grund av bristande resurser inte anser sig kunna gå på den av utredningen föreslagna linjen. I det läget vill jag dock ifrågasätta, om inte den utvidgning av rätten till folktandvård, som skall ske, bör koncentreras till sådana orter, som har genomförd enhetsskola. Skälet härför är främst, att de ungdomar, som fortfarande går i skola och alltså saknar egna inkomster, i första hand bör få tillgång till den ekonomiska förmån, som ligger i rätten att kunna utnyttja folktandvårdens kliniker. Härigenom skulle skoltandvården i praktiken komma att omfatta hela folkskolan. Nu avbryts den det år eleverna kommer upp i 9:e klass, i vissa fall tidigare.

Med hänvisning till det ovan anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framställa följande fråga:

Vill herr statsrådet medverka till att, vid beslut om vilka orter som skall väljas för utvidgad rätt till folktandvård för 16—19-åringar, i första hand låta de platser ifrågakomma, där man

Interpellation ang. vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden

har eller inom kort väntas få fullt utbyggd enhetsskola?

Denna anhållan bordlades.

§ 5

Interpellation ang. vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden

Ordet lämnades på begäran till

Herr LUNDBERG (s), som yttrade:

Herr talman! Äganderätten till vattenområdena är en gammal tvistefråga, där lagtillämpningen spelat en betydande roll. Att *ha* rätt spelar en mycket underordnad roll när det gäller att *få* rätt. I regel har det varit av mycket större vikt hur jurister tolkar lag och den intresseriktning de har, än hur lagtext varit och är utformad samt den rättspraxis som av ålder tillämpats av vårt folk.

En äganderättstvist, som tilldragit sig stor uppmärksamhet, är frågan om vilken som äger vattenområdena i Malungs socken i Dalarna, där myndigheter utan att närmare pröva behörighet att föra talan och äganderättsförhållanden godtyckligt prövat frågan.

I den aktuella tvisten om vattenområdesrätten i Malungs socken är saken läget, att Malungs socken i enlighet med storskiftesprotokollet från 1854 äger allt vatten inom socknen. Storskiftet i Dalarna började i mars 1803 inom Näs socken och avslutades i september 1894 i Särna. För Malung försiggick storskiftet under åren 1846—1954.

Sockenarna utgjorde vid storskiftet de egentliga skifteslagen. Varje sockenman kunde då exempelvis ha ägor i ett stort antal byar och i olika socknar. Före storskiftet betecknar en juridisk författare läget så, att man kan anse nästan hela Dalarna som ett enda av inga bestämda gränser avbrutet landområde.

Det är angeläget att fastslå, att *gränser för den privata jordäganderättens omfång i Dalarna före storskiftet sam-*

manföll med gränsen för den odlade jorden. Dalarnas okultiverade mark var vid denna tidpunkt, med vissa inskränkningar från KB, att anse som disponibel för alla män.

Storskiftet hade till uppgift att till avhjälpande av en långt utvecklad ägoblandning sammandraga de olika ägöväldena till ett mindre antal s. k. storskiften, att till hämmande av en gränslös hemmansklyvning uppdelade och provisoriskt sammanlägga de olika ägöväldena till s. k. besuttenheter och att tilldela de olika skifteslagen viss areal av den okultiverade skogsmarken. En besuttenhet i exempelvis Malungsbygden skulle kunna föda minst 1 häst, 3 kor, 6 getter och 2 eller 3 får.

Då staten ägde de markområden som låg utanför den odlade jorden i Dalarna och staten hade ett direkt intresse av att råda bot mot jordsplitrningen, innebar detta, att storskiftet i Dalarna till huvudsaklig del bekostades av statsmedel, medan det allmänna storskiftet bekostades av skiftesägarna.

Vad det gäller själva vattenområdena var det vid denna tidpunkt självklart att de ansågs tillhöra staten. Allmogen fick ur skogen ta husbehovsvirke och bränsle, och vattendragen fick fritt nyttjas av alla för fiske och som båtled. Socken- och i viss mån kronoallmänningarna uppläts i viss utsträckning till icke jordägande medborgare inom socknen. Namnet »fattigskogar» uppläts åt de jordlösa, ty den som vid denna tidpunkt icke ägde odlad jord var fattig.

I 1734 års lag, som gällde även på 1850-talet under storskiftet, införde man nämligen den viktiga grundsatsen i byggningsbalkens 16 kap. 1 §, »att rätten att bruka allmänningen vore beroende på, att delägaren ej å egna ägor hade tillgång till de förmåner, allmänningen erbjöd». Det bör även påpekas att lands-, härads- och sockenallmänningarna enligt 1734 års lag skulle få nyttjas av dem som bodde inom landskapet, häradet eller socknen. Nyttjan-

Interpellation ang. vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden

det skulle emellertid blott få äga rum till husbehov.

Rätts- och samhällsläget var när storskiftet i Malung påbörjades detta. Inom socknen rådde en betydande fattigdom, som även staten hade tvingats att söka råda bot för. Enskildas rätt till mark var begränsad till den odlade jorden, och viss ängsmark. Alla ägde att ur skogen ta ut husbehovsvirke och vedbrand, allt fiske var fritt. Under nödår kunde KB medgiva, att fattiga fick göra en viss avverkning till försäljning. Alla vattenområden ägdes av kronan.

Principen och intresset för socknen var att till socknen överföra och fördela de skogs- och markområden, som låg utanför den odlade jorden, dels till jordägarna men jämväl till socknen för att den senare skulle kunna fullgöra sin fattigvård och andra intressen. Jordsplittringen, som liknade ett lapp-täcke, var det även angeläget att komma till rätta med, då byn spelade en ganska viktig roll även vid denna tidpunkt. Vid storskiftet var det därför hela naturligt att de två parter som möttes var Malungs sockens skifteslag och kronan eller staten.

Resultaten av denna överläggning framgår bl. a. av ett utdrag av arkivakt Malungs socken nr 145, över »Protokoller och öfriga Handlingar till Malungs storskifte», varur jag anför tre paragrafer. I *paragraf 14* heter det:

»I sammanhang med nu afhandlade frågor om undantag af oskift mark för gemensam gagn och nytta inlemnades ett Sockenstämmo protocoll av den 1 Augusti 1852 så lydande (bil. litt. D).

Efter uppläsandet häraf anfördes att Socknemännens mening vore att å de odlingslägenheter som på så sätt skulle för de fattigas behof afsättas i grannskapet af Byarna eller på hemskogen ej finge boningshus upföras och att med dessa undantag ej åsyftades att der bereda hem och bostäder åt fattiga arbetsföra hushåll hvaremot just sådant åsyftades med det föreslagna större un-

dantaget å den blifvande överlopps-
marken eller å en från den bebyggda delen af Socken aflägsen trakt, hvarest mening vore att arbetsföra fattiga Sockenbor skulle efter erhållet tillstånd af en eller flera af dess medlemmar eller af den Person Sockennämnden en sådan utsynning anförtrodde, få sig bosätta och åt sig ett hem bereda, och att, sedan af vederbörlig Agronom kostnadsförslagen för odlingarnas verkställande, serdeles för de å hemskogen, blifvit upprättade, skulle vid inträffade missväxtår, då hädanefter som ofta hittills Statens hjälp till mildrande af hungersnöd måste anropas, denna hjälp begäras och användas icke allenast till stilandande af den till arbete oförmögnes hunger, utan ock till berörde odlingsarbets verkställande af den hungrande arbetsföra befolkningen, samt att sedan de å hemskogarna undantagne odlingslägenheterna på så sätt blifvit uppodlade, skulle, då vidare Statsbidrag vid inträffande nöd kunde erhållas, uppodling å enahanda sätt företages å det större aflägsat belägna för de fattigas räkning gjorda undantaget. Vid vidare hållen öfverläggning om nu omnämnde odlingsundantagens storlek, beslöts att å hemskogarna skulle afsättas circa 2 Tunmland för hvarje Rote eller för Öfver Malung 60 Tunmland, för Ytter Malung 16 Tunmland, för vestra och södra Finnmarken 10 Tunmland och för Öije 2 Tunmland; att de 3^{ne} sista undantagen skulle å hvar sin del inom Socken utläggas å ett ställe, men att det förstnämnda skulle utläggas inom Öfver Malung å 4ra ställen med circa 15 Tunmland å hvardera, och derav 2^{ne} på vestra sidan om elfven och 2^{ne} på den östra; och för vestra och södra Finnmarken afsattes berörde 10 Tunmland i norra delen af Alksjömossen utmed landsvägen, och för Öije, myran under kartnummern N:o 5118, samt att då för ofver och ytter Malung ej kunde uppgifvas, hvilka myror till ofvannämnda ändamål vore lempligast, skulle under-

Interpellation ang. vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden

tecknad Lantmätare söka utverka Konungens Befallningshafvandes tillåtelse för Läns Agronomen Bladin att under instundande sommar sådana utsyna och bestämma. Hvad det större undantagets läge vidkommer begärdes och ansågs lempligast, så väl i afseende på utrymme som beskaffenheten af der befintliga myror, att detta må blifva emot Wermlands rågång söder om Granbergs Finntorp och att dertill anslås af der befintliga myror minst 200 Tunmland och att i afvittringsförslaget underdånig hemställan måtte göras, att af öfverloppsmarken finge omkring herörde myrar afsättas för der blifvande nybyggens behof af byggnadsvirke, vedbrand och stängfång minst 1,000 Tunmland eller så mycket som utan att förnära der boende Finns rätt kan vara att tillgå emellan Wermlands Rågång Granbergs och Näsbergs Finntorp samt den Rågång som kommer att skilja öfre Socknens skogar ifrån Finnmarkens skogar och att då ändamålet helt och hållet är att bereda hjälp och hem åt redbart, dugligt folk som vilja arbeta men af brist derpå äro husvilla och ligga fattigvården till last, Kongl. Maj:t af gunst och nåd måtte medgifva att detta skogsanslag erhålles skattefritt, åtminstone intill der tillemnade Nybyggare förmådde någon Skatt utgöra och att om de ålades då sådan utgöra den bestämdes att utgå efter de grunder som finnas bestämda i Kongl. Maj:ts Nådiga bref af den 29de Novbr. 1796 rörande användandet af Öfverloppsmarkerna i Finnland och Österbotten och hvilket Nådiga bref lærer å andra ställen i Länet fått användas utan att anledningen dertill kunnat vara så ömmande som det för hvilket vi nu våga begära. Vidare begärdes till Protokollet det nu fattade beslut att så snart någon af de på hemsbogen för de fattigas räkning afsatta odlingslägenheter blifvit till fullo uppodlad, skall densamma på auction försäljas och salu-summan tillfalla fattigkassan, men att eho det vara

må som stannat för högsta anbudet är skyldig att detta afstå, till den eller de å hvilkas skogsskiften odlingen är belägen, hvilka ega rättighet att berörda inrop öfvertaga och med sin egendom förena så stor del af odlingen som är belägen inom dess skogsskiften.»

— — —

§ 29.

»Äfven företeddes läget af den enligt 14 § för fattigkassan och fattiga nybyggares behof undantagne större trakt, hvilken vid å kartorna gjorda provisionella uträkningar måst såsom för en lagenlig och förmånlig skiftesläggning nödvändigt, till annat ställe förflyttas än som i ofvanbemälda § var föreslaget, med hvilken förändring ombudena förklarade sig nöjde sedan de blifvit upplysta om de förhållanden som föranledt denna omflyttning. Med anledning häraf och på det fattigvårdsstyrelsen genast må kunna komma i tillfälle att taga nödig vård om denna skogs-trakt, beslöts att äfven den skall denna höst å marken utstakas och rösläggas.»

— — —

§ 47.

»Ombuden begärde att få i Protokollet intaget det Socknemännen öfverenskommit att alla sjöar och vattendrag inom Socknen skulle anses såsom Socknens samfäldta tillhörighet, hvilket Förrettningsmännen desto mindre ville förvägra, då Socknemännen enhälligt det yrkade, och då rörande fiskerätt och rinnande vattens begagnande allmänna lagstadganden finnas, hvilka icke genom skifte å jord och mark rubbas eller tillintetgöres.»

Det i 21 § omnämnda sockenprotokollet är »Uppläst och godkänt i allmän Socknestämman den 8 Augusti 1852 betyga å Socknemännens vägnar:

Eric Ersson i Backka, Lisjos Halfvard Olsson i Grönland, Halfvard Persson i Moby.

Interpellation ang. vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden

Uppläst på Malungs Kyrkas Predikstol den 15 augusti 1852

A. Wallen

In fidem Protocolle

G. Thunblad

Pastor.»

I detta protokoll som måste betraktas som en juridisk bindande handling sägs klart och tydligt ifrån, att vissa markområden vid storskiftet tilldelades socknens fattigkassa samt att alla sjöar och vattendrag inom socknen skall tillhöra Malungs socken. Fattigskogen skulle endast få nyttjas för ändamål som avser att hjälpa de fattiga till rätta vilka själva saknade odlad mark och skog; men rätten till fiske tillkom alla som bodde inom socknen, då alla saknade vattenområden som de kunde nyttja för fiske.

Det bör i detta sammanhang uppmärksammas att förämningsprotokollen — enligt en verkställd undersökning — åtminstone före 1928 icke innehåller några direkta bestämmelser om vattenområdena inom Malungs socken.

Den otvetydiga bestämmelsen i § 47 att alla sjöar och vattendrag inom Malungs socken tillhör socknen torde knappast ha förekommit i något storskifte före 1859. När beslutet i storskiftesprotokollets § 47 fattades gällde 1783 års lantmäteriförordning, och enligt denna skulle lantmätaren med delägarerna överenskomma bl. a. om »varest vägar och huvuddiken samt andra till allmänt behov nödiga platser skola av oskifte läggas och avtagas».

Ingen kan heller bestrida att grunderna för storskiftesförfattningarna eller rättspraxis var sådana, att om man uttryckligen i storskiftesprotokollet antecknat ett beslut att vattenområdena skall tillhöra Malungs socken, så kan denna del icke betraktas som en nullitet. Skulle en sådan uppfattning vinna juridiskt stöd rivs själva grunden för förrättningarna vid storskiftena upp,

och därmed skulle det uppstå ett rätts- och ägandekaos som aldrig förr.

Högsta domstolen brukar numera i första hand framhålla att frånvaron av dylik bestämmelse är ett motiv för att vattenområde anses delat med stränderna vid storskifte. I detta fall finns ett klart beslut. I professor Undéns bok »Svensk sakrätt» sägs uttryckligen ifrån, och detta återges även och understryks i professor Holmbäcks kompendium »Fast egendom och fastighet» del 1, att *om skifteshandlingarna upplysa, att ett vattenområde är delat respektive odelat, är saken klar.*

Uppfattningen att vattenområdena behållits som en socknens samfälliga egendom framgår även av att vattenområdena före och efter 1925 praktiskt taget utan undantag behandlats som socknens egendom. Med hänsyn till det anförda synes det vara fullt klarlagt, att vattenområdena i Malungs socken på grund av bestämmelserna i skiftesprotokollets § 47 måste anses vara odelade och utgör en socknens egendom, med den inskränkning som det fria fisket kan innebära. Det bör kanske tilläggas att skifteslagen var i Dalarna ej byarna utan socknarna. Skiftet bestod dels av en avvittring mellan socknarna och kronan av skogsmark och dels av en tilldelning av mark å de särskilda fastigheterna. I vissa socknar utdelades stora områden, vilka vid avvittring tilldelats socknarna, ej på fastigheterna utan avsattes såsom besparingskogar för socknarnas gemensamma bruk att förvaltas enligt särskilda regler.

Trots att äganderätten tillhör Malungs socken hölls enligt uppgift ett sammanträde med en del jordintressenter den 17 juli 1947 och som föredragande där fungerade advokaten Filip Jonell. Vid detta sammanträde beslöts att vattenområdena skulle ställas under en särskild förvaltning av jordägare men att fisket skulle undantagas från förvaltningen. Av någon underlig anledning beslöts även att jordägarna

Interpellation ang. vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden

inom socknen skulle »äga att besluta angående vården och förvaltningen av områdena ävensom den avkastning, som därifrån kommer att härflyta samt av vederlag vid yttringar».

Enligt en ansökan den 28 augusti 1947 begärde detta sammanträde genom advokat Jonell vid rätten fastställelse av ett vid sammanträdet fastställt reglemente. Enligt en skriven berättelse lär även — förmodligen genom rättens försorg — advokatfiskalsämbetet vid kungl. kammarkollegium ha avgivit ett yttrande i frågan och, enligt samma källa, även ha föreslagit att »delägarnas gemensamma nytta» borde ändras i en paragraf till att lyda »gemensam nytta för de fastigheter», vilka ha del i samfälligheten. Ombudsman Svesse som företrädare för ett bolag hävdade att vattenområdena skulle anses skiftade etc. Även lantmäteristyrelsen hördes och av dess yttrande framgår att den trots olika utveckningar ändock ansåg att vattnen med vissa inskränkningar tillhörde Malungs socken.

Trots att inte ägaren till vattenområdena i Malung — socknen — var kallad eller företrädd, synes ändock Nås och Malungs domsagas häradsrätt ha fastställt ett reglemente för förvaltningen av samfällda vatten i Malungs socken.

Kungl. kammarkollegium lär ha till uppgift att bevaka olika rättigheter på jord- och vattenområdet, och torde ha tillgång till vissa akter samt även måhända juridiskt utbildad personal. Det är i så fall anmärkningsvärt att man kunnat undgå att göra en låt vara hastig genomgång av saken i berörda fråga och komma underfund med vem som var ägare till vattenområdena. Det kan även tänkas att kammarkollegium, om socknens rätt till vattenområdena bestridits, skulle gjort myndigheterna uppmärksamma på att staten i så fall måste inträda som enda tänkbara part i målet mot socknen och hävda att kronan vid storskiftet icke hade överlåtit

vattenområdena till Malungs kommun. För egen del har jag den uppfattningen att i fråga om vattenområdena kan inte heller staten gå förbi protokollets § 47 utan måste avstå från att jäva dess rättskraft.

Om någon eller några intressenter godtyckligt och utan att kunna hävda en rättshandling kan utan en ägares vetskap och fullmakt hos myndigheter få en fråga prövad etc., måste man tyvärr konstatera att en sådan lagtillämpning kan skapa rättslöshet och skövla rättigheter som för ett flertal ägare kan vara mycket väsentliga.

Att man år 1961 kan få uppleva en sådan rättsförvirring måste inge oro, när vården av mycket stor och väsentlig betydelse för ett samhälles invånare kan riskera bli skövlade. Prejudikat-tänkandet inom ett rättssamhälle kan åtminstone i gången tid vara ett uttryck för ett grupp- eller intressetänkande, som genom makt kan våldföra sig på ett stort flertal. Det kan inte vara möjligt att få förståelse för en rättstillämpning, där exempelvis en bonde kan ådömas fängelsestraff för avverkning på mark, som hans förfäder och han själv ägt och aldrig överlåtit.

Då rättegångsförfarandet numera är mycket kostsamt och det trots den nya rättegångsbalken blivit en plädering och argumentering mellan jurister, måste det vara angeläget att statsmakterna verkligen allvarligt prövar kontrollen, förfarandet, tillämpningen och rättsprinciperna inom bl. a. jord- och vattenrätten. Det kan inte vara rimligt att överlåta åt jurister att dels skriva lagen, dels tillämpa den — i vissa situationer på helt diametralt motsatt sätt — och sedan som tjänstemän yttra sig över och tillämpa densamma. Inte heller kan det vara rimligt att någon professor genom en skrift och tolkning kullkastar både lagens bokstav och andemening, samt i vissa fall medverkar till s. k. prejudikat, som kanske kan vila på en enda persons argumentering

Interpellation ang. vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden

för intressen han hävdar. Likaså är det angeläget att statliga myndigheter, då de skall pröva en fråga, verkligen bemödar sig att ta reda på hur rättsläget var när exempelvis storskiftet verkställdes.

Byggningabalken av 1734 som gällde även under 1800-talet säger i 1 § »Lands allmänning må de nyttja, som inom länet bygga och bo, och Härads eller sockne allmänning de, som i Häradet eller socknen äro. Der må de, som ej hafva sådant på egna egor, njuta mulbete, timmer, ved, gårdsel, löf, näfver, torf, bast och annat, som där finnes, till egen nödortf, men ej något deraf till annan upplåta eller sälja. Vill man der hugga timmer, ved, gårdsel och stör; gifve det först vid Tinget tillkänna, och pröfve Rätten huru mycket han tarfvar, sedan söke han lof dertill af Konungens Befallningshafvande, som i 14 Kap. sagdt är». Om man till denna lagparagraf lägger storskiftesprotokollets § 47 täcker det själva sakläget såväl som det rättsläge, som skall gälla för vattenområdena inom Malungs socken.

Men om man godtager mötesdeltagarnas jordäganprincip i fråga om vattenområdena, följer även därav att Malungs s. k. fattigskog och andra skogsområden, som socknen erhöll vid storskiftet, skulle avträdas till annan eller andra ägare. Om detta skulle anses vara rätt, måste staten, trots § 47 hävda sin rätt till skogs- och vattenområdena och anse att en socken vid storskiftet icke hade haft rätt att av staten mottaga dessa fastigheter. Men om man bestrider socknens rätt att av staten mottaga vatten- och markområden, även om det gällde betydelsefulla samhällsintressen som därmed kunde tillfredsställas, måste man väl även i fråga om de skogsområden, som tillskiftades enskilda ägare till den odlade jorden, ifrågasätta dess laglighet. I annat sammanhang har 20-års hävdregeln hävdats; för Malung gäller månghund-

raårig hävd i fråga om nyttjande av olika nyttigheter, och socknens hävd efter storskiftet har icke antastats under i det närmaste 100 år, och vattenrätten har ansetts tillhöra socknen. Att ett sammanträde i en möteslokal skall kunna från socknen ockupera vattenområdena samt skogsskiftena, måste vara orimligt och rättsvidrigt.

Då det är av synnerligen stor vikt att denna rättsosäkerhet kan hävas och allmogens såväl som samhällets — i detta fall socknens — rätt kan skyddas för obehörigt intrång, måste det vara en samhällets plikt och skyldighet att vidtaga alla erforderliga åtgärder för att skydda de samfälliga värden, som var en väsentlig — ja grundläggande — princip i äldre rätts- och samhällsbildning.

Även om 1850-talet var nödens och fattigdomens tid och 1960-talet får betecknas som det s. k. överflödets tidevarv, så borde båda kunna ha det gemensamt att åt de många bevara vissa natur- och andra värden för ett samfällt brukande. 1850-talets fattigdom och vår tids sociallagstiftning möts i behovet av tillgång till samfälliga naturtillgångar. De fattiga behövde jord etc. för att hålla svälten borta på 1850-talet, den moderna sociallagstiftningen och en högre levnadsstandard på 1960-talet kräver av denna anledning ökade fritids- och rekreationsmöjligheter. Behovet av samfälliga tillgångar har inte ändrats för att motivet därför har skiftat. Det är också angeläget att landsbygdens uttunnade befolkning inte genom av bolag anställda jurister skall få ökade svårigheter att bevara sin jord och sin kommun och leva under ett ständigt hot om att en krånglig lagtillämpning och plädering skall kunna beröva dem rättigheter som de från flera generationer lärt sig att skatta högt och respektera.

Då vattenrättsfrågan i Malung är unik i fråga om att socknens befolkning 1852 — även om det finns skäl antaga

Interpellation ang. vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden

att någon juridisk kunnig eller lantmätterisakkunnig person måste ha gjort befolkningen uppmärksam på frågan av någon anledning under förrättningen — så klart har gett sin vilja till känna och fått den införd i protokollet, är det angeläget att statliga organ på läns- och andra plan genom regeringen görs uppmärksamma på att behandlingen och prövningen av dessa för allmogens livsviktiga frågor verkligen sker sakligt och inte efter någon teoretisk prejudikats- och utbildningsform som mist kontakten med det praktiska livet. Den skärpning av den enskilda äganderätten till förmån för bolags och större markägandes spekulationsintressen, som under senare år skett, kan och får inte tillgodoses genom att landsbygdens och tätorternas folk skall få sina urgamla rättigheter spolierade. Den moderna sociallagstiftningens stora landvinningar under de senaste årtiondena elimineras och spolieras i viss mån genom den reaktionära rättsutvecklingen på andra områden. Utvecklingen är sådan, att man kan överväga lämpligheten av att låta juristen i en nämnd vara den rådgivande experten och nämndemännen de beslutande.

Med hänvisning till bl. a. det ovan anförda hemställes om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat den i Malungs socken pågående tvisten om socknens äganderätt till alla sjöar och vattendrag, som i enlighet med storskiftesprotokollet 1854 av kronan och genom ett enhälligt beslut av »Socknemännen» den 8 augusti 1852 tilldelades Malungs socken?

Om så är fallet, kan man då förvänta att statsrådet kommer att vidtaga en ingående undersökning av frågan om hur denna handläggning och lagtolkning varit möjlig? Kommer statsrådet att se till att kommun och allmoge får skydd för sin rätt att för gemensamt bruk behålla de av ålder avsatta mark- och naturvärden, som nu på olika sätt är utsatta för en ohämmad ockupation och lantmätarnas raka-linjepolitik?

Kan man förvänta att vid en revidering av vår jord- och vattenlagstiftning statsrådet kommer att speciellt bevaka de natur- och andra intressen, som den moderna sociallagstiftningen och samhällsutvecklingen i övrigt måste förutsätta?

Denna anhållan bordlades.

§ 6

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 178, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370),

nr 180, angående översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner, samt

nr 187, angående befrielse för städer och stadsliknande samhällen, där kronan är väghållare, att inbetala vissa ersättningar för gatumark.

Dessa propositioner bordlades.

§ 7

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 16.06.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 1 november

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 26 nästlidne oktober.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas, att riksdagsman Hjalmar Heidenberg, Visby, fortfarande är sjukskriven t. o. m. 19/11 1961.

Visby den 27 okt. 1961

Bertil Bernéus
Överläkare

Herr Heidenberg, som vid sammanträde den 16 nästlidne oktober beviljats ledighet från riksdagsgöromålen till och med nämnda månads utgång, erhöll nu fortsatt ledighet till och med den 19 innevarande november.

Vidare föredrogs följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till riksdagens andra kammare

Härmed får jag vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 6—10 november 1961 på grund av utrikes resa.

Stockholm den 1 november 1961

Gunnar Heckscher

Till riksdagens andra kammare

Härmed får jag vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 6—10 november 1961 på grund av utrikes resa.

Stockholm den 1 november 1961

Leif Cassel

Kammaren biföll dessa ansökningar.

§ 3

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen nr 178, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

till konstitutionsutskottet propositionen nr 180, angående översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner; samt

till statsutskottet propositionen nr 187, angående befrielse för städer och stadsliknande samhällen, där kronan är väghållare, att inbetala vissa ersättningar för gatumark.

§ 4

Föredrogs den av herr *Carlsson* i Huskvarna vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående den utvidgade rätten till folktandvård för 16—19-åringar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogs den av herr *Lundberg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående vissa spørsmål rörande äganderätten till vattenområden.

Kammaren biföll denna anhållan.

Rätt till avdrag vid beskattningen för förlust vid skördeskada m. m.**§ 6**

Ordet lämnades på begäran till

Herr förste vice talmannen MALMBORG (fp), som yttrade:

Herr talman! Med hänsyn till ärendets omfattning anhåller jag, att kammaren måtte besluta att motionstiden i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 180, angående översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner, måtte utsträckas till det sammanträde, som infaller närmast efter 15:e dagen efter det propositionen kom kammaren till handa.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 7

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 53 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8**Rätt till avdrag vid beskattningen för förlust vid skördeskada m. m.**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 68, i anledning av väckta motioner angående rätt till avdrag vid beskattningen för förlust vid skördeskada m. m.

Bevillningsutskottet hade till behandling i ett sammanhang upptagit

dels de vid riksdagens början väckta likalydande motionerna I: 29 av herr Ivar Johansson m. fl. och II: 49 av herr Brandt i Sättila m. fl., vari hemställdts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om så skyndsamt prövning av frågan om rätt till avdrag vid beskattningen för skördekatastrofförlust i samband med amortering av skördeskadelån i enlighet med vad i motionerna anförts, att förslag i ärendet kunde föreläggas redan innevarande års riksdag;

dels ock följande i anledning av proposition nr 94/1961 väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 616 av herr Bengtson m. fl. och II: 721 av herr Eliasson i Sundborn m. fl., vari bl. a. hemställdts, att riksdagen måtte i princip besluta, att jordbrukskonto skulle ingå i det permanenta skördeskadestyddet;

2) de likalydande motionerna I: 617 av herr Bengtson m. fl. och II: 722 av herr Eliasson i Sundborn m. fl., vari hemställdts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla

a) om skyndsamt utredning av frågan om jordbrukskonto i det permanenta skördeskadestyddet, så att förslag i ämnet kunde föreläggas 1962 års riksdag; samt

b) om skyndsamt prövning av frågan om en sådan skattemässig behandling av i motiveringen förordade skördeskadelån, att lånen kunde upptagas till beskattning under utbetalningsåret och amorteringarna av lånen därefter godtagas som avdragsgilla kostnader, så att förslag i ämnet kunde föreläggas 1962 års riksdag; ävensom

3) de likalydande motionerna I: 618 av herr Eskilsson m. fl. och II: 725 av herr Hæggbloom m. fl., vari bl. a. hemställdts, att riksdagen ville begära förslag av Kungl. Maj:t till åtgärder för att skapa möjlighet för jordbrukarna att stå den självrisk, som skördeskadestyddet förutsatte, enligt de riktlinjer som i motionerna angivits.

Utskottet hemställde, att följande motioner, nämligen

A) 1) de likalydande motionerna I: 617 av herr Bengtson m. fl. och II: 722 av herr Eliasson i Sundborn m. fl. ävensom de likalydande motionerna I: 618 av herr Eskilsson m. fl. och II: 725 av herr Hæggbloom m. fl., såvitt i dessa motioner yrkats utredning av frågan om beskattning av skördeskadelån, samt

2) de likalydande motionerna I: 29 av herr Ivar Johansson m. fl. och II: 49

Rätt till avdrag vid beskattningen för förlust vid skördeskada m. m.

av herr Brandt i Sätilla m. fl. angående rätt till avdrag vid beskattningen för förlust vid skördeskada; ävensom

B) 1) de likalydande motionerna I: 616 av herr Bengtson m. fl. och II: 721 av herr Eliasson i Sundborn m. fl., i vad däri yrkats principbeslut om jordbrukskonto,

2) de likalydande motionerna I: 617 av herr Bengtson m. fl. och II: 722 av herr Eliasson i Sundborn m. fl., i vad däri yrkats utredning av frågan om ett jordbrukskonto, samt

3) de likalydande motionerna I: 618 av herr Eskilsson m. fl. och II: 725 av herr Hægglblom m. fl., i vad de avsåge frågan om ett jordbrukskonto,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hagberg, Gustaf Elofsson, Söderquist, Yngve Nilsson, Kollberg, Nilsson* i Svälöv, *Magnusson* i Borås, *Christenson* i Malmö och *Eriksson* i Bäckmora, vilka ansett

dels att utskottets yttrande i vissa delar, avseende såväl skördeskadelån som jordbrukskonto, bort ha annan, i reservationen angiven lydelse,

dels att utskottet under B) bort hemställa, att riksdagen — med bifall till de likalydande motionerna I: 616 av herr Bengtson m. fl. och II: 721 av herr Eliasson i Sundborn m. fl. samt i anledning av de likalydande motionerna I: 617 av herr Bengtson m. fl. och II: 722 av herr Eliasson i Sundborn m. fl. ävensom de likalydande motionerna I: 618 av herr Eskilsson m. fl. och II: 725 av herr Hægglblom m. fl., samtliga motioner i vad de avsåge frågan om ett jordbrukskonto — måtte

1) i princip besluta att jordbrukskonto skulle ingå i det permanenta skördeskadeskyddet,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning av frågan om jordbrukskontots utformning, så att förslag i ämnet kunde föreläggas 1962 års riksdag.

Utskottets hemställen föredrogs; och anförde därvid:

Herr **ERIKSSON** i Bäckmora (cp):

Herr talman! I anslutning till Kungl. Maj:ts proposition nr 94, angående system för permanent skördeskadeskydd för jordbrukare, vilken behandlades och antogs av vårriksdagen, väcktes av centerpartiet och högern några motioner om ytterligare skyddsnormer som komplettering till skördeskadeskyddet. I dessa motioner yrkades bl. a. på prövning av frågan om en sådan skattemässig behandling av skördeskadelånen, att amorteringarna av dessa lån skulle godtagas såsom avdragsgilla kostnader. Vidare yrkades att åt jordbrukare och trädgårdsodlare skulle ges möjlighet att göra årliga avsättningar till ett jordbrukskonto. Dessa motioner har nu behandlats av bevillningsutskottet, vars majoritet avstyrkt dem. I en reservation till utskottets betänkande har nästan alla utskottets borgerliga ledamöter följt upp dessa frågor till riksdagen. I anslutning härtill skall jag be att få framföra några synpunkter.

I samband med genomförandet av det permanenta skördeskadeskyddet har riksdagen ansett att några nya stödlån i fortsättningen inte skall komma i fråga. Inom centerpartiet anser vi emellertid, att den frågan inte helt får avskrivas. Erfarenheter från det nya skördeskadeskyddet kan komma att ge vid handen, att skördeskadelån även i framtiden kan komma att behövas. Därmed skulle också en annan skattemässig behandling av lånen vara påkallad, så att amorteringarna av desamma kunde godkännas som avdragsgilla omkostnader. Samma regel bör då också gälla för tidigare utlämnade lån. I nu föreliggande reservation ställer vi emellertid inte något sådant yrkande, men vi anser att utvecklingen på området bör följas med största uppmärksamhet.

Frågan om ett jordbrukskonto har tidigare varit uppe till behandling i olika

Rätt till avdrag vid beskattningen för förlust vid skörde-skada m. m.

sammanhang, bl. a. i förarbetena till det nu antagna skörde-skadeskyddet för jordbruket, ehuru propositionen inte kom att innehålla något förslag härom. Men jag vill framhålla, att många remissinstanser förordade just ett sådant. Ett jordbrukskonto skulle fungera som det nuvarande skogskotot och ge jordbrukarna och trädgårdsodlarna möjligheter till årliga skattefria avsättningar. Med den betydande självrisk, som jordbrukarna får stå i det nya skörde-skadeskyddet, skulle det vara av utomordentligt stort värde, att kontometoden funnes som en kompettering till skörde-skadeskyddet. Det skulle förbättra möjligheterna att möta risker och underlätta planeringar i jordbruket, och det skulle icke oväsentligt bidra till sparandet och till en ökad ekonomisk stabilitet inom såväl trädgårdsnäringen som jordbruket, vilka båda i dag är ganska kapitalkrävande företag.

Utskottets motivering för sitt avslagsyrkande på denna punkt är ganska märklig. Utskottet uttalar där, att kontometoden inte kan antas ge tillräckligt skydd för svårare skador. Emellertid är det ju just vid upprepade skörde-skador som svårigheterna för jordbrukarna att bära självriskan blir särskilt kännbara. Om de då under något eller några år tidigare hade haft möjlighet till skattefria avsättningar till ett jordbrukskonto, skulle givetvis katastrofårets svårigheter lättare kunna bäras. Vidare får man väl förutsätta, att den väsentliga delen av skyddet skall komma ifrån skörde-skadefonden. Så som det nya skörde-skadeskyddet är uppbyggt, kan man säga, att det verkar efter generella grunder. Det ges inte möjlighet att ta hänsyn till den enskilde jordbrukaren vid inträffade skörde-skador. Även från denna utgångspunkt skulle självfallet ett jordbrukskonto kunna vara av stort värde att trygga sig till. Just vid sådan inträffad skörde-skada, där inte skörde-skadeskyddet träder i funktion, skulle man lättare kun-

na få hjälp ifrån ett sådant jordbrukskonto.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Frågan om att i vår skattelagstiftning införa s. k. jordbrukskonto har från högerpartiets sida aktualiserats redan under de sist gångna riksdagarna. Jag har därför ingen anledning att här i dag på nytt framföra våra synpunkter på denna fråga, synpunkter, som i stort sett sammanfaller med dem som herr Eriksson i Bäckmora nyss utvecklat. I anslutning till det betänkande från bevillningsutskottet som här föreligger är det dock ett par saker som jag vill kommentera.

Av utskottsmajoritetens yttrande framgår att i vår skattelagstiftning under de senare åren blivit införda saker som skulle medföra, att ett jordbrukskonto inte skulle behövas. Utskottsmajoriteten erinrar exempelvis om den rätt till förlustutjämnning som infördes vid 1960 års riksdag. Emellertid ligger det ju så till att den nu medgivna förlustutjämnningen inte fyller samma funktion som ett s. k. jordbrukskonto skulle göra. Förlustutjämnning skapar rättvisa, om ett gott år följer efter ett dåligt, men möjliggör inte skattefria reservation från ett gott år till att täcka kommande förluster. Rätten till förlustutjämnning innebär ingen stimulans till sparande, men det skulle ett s. k. jordbrukskonto göra. Det skulle också medföra att vi skulle få ett sparande från jordbrukarnas och trädgårdsodlarnas sida för att möta de självrisker som dessa näringsutövare står, när skörde-förluster uppkommer.

I bevillningsutskottets betänkande framhålles också — och i det sammanhanget hänvisas framför allt till tidigare betänkanden — att ett jordbrukskonto skulle medföra stora administrativa besvärligheter. Vi reserverar an-

Rätt till avdrag vid beskattningen för förlust vid skördeskada m. m.

ser emellertid inte att detta skulle behöva bli fallet. Man har ju redan de s. k. skogskontona som skogsägarna får använda sig av. En mycket stor del av våra jordbrukare har såväl skog som växtodling och annan jordbruksdrift. För dessa skulle man endast behöva medgiva att till skogskontot få avsätta exempelvis en viss del av försäljningssumman för växt- och djurprodukter, precis som man gör beträffande skogsprodukter. Beträffande de rena slättsbygdsegendomarna vore det mycket lätt att för ett jordbrukskonto få in en bestämelse om att en viss procent av försäljningssumman för de nyss nämnda produkterna från själva jordbruksdriften skulle få insättas för att användas under ett år då jordbruket antingen på grund av skördeskada eller av annan anledning ger sämre resultat.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla mig längre vid denna sak utan ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets betänkande.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Riksdagen har under senare år och till och med under de senaste månaderna haft många tillfällen att diskutera och ta ställning till yrkanden som är analoga med dem som reservanterna nu ställer i anslutning till bevillningsutskottets betänkande. I samband med exempelvis besluten om förlustutjämning, om avsättning till investeringsfonder, om småföretagarnas beskattning och om företagens nyemissioner har motionärer påpassligt yrkat på rätt för jordbrukare att göra avsättningar av olika slag i avsikt att åstadkomma en resultatutjämning eller en progressionsavtrubning. Även separat har man i motioner gjort liknande yrkanden, men som bekant har riksdagen avslagit alla dessa.

Nu försöker man liksom på en omväg att nå syftet. Man kopplar nämligen ihop frågan med skördeskadehjälpen och yrkar, att riksdagen i princip skall

besluta, att jordbrukskonto skall ingå i det permanenta skördeskadeskyddet, samt vidare i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning om ett sådant jordbrukskontos utformning och förslag till nästa års riksdag. I övrigt ställer herr Eriksson i Bäckmora och hans medreservanter emellertid intet yrkande. De påtalar endast önskvärdheten av ett skatteförfarande även när det gäller skördeskadelån.

Utskottsmajoriteten, som avstyrker dessa yrkanden, ställer sig inte oförstående för jordbrukarnas situation när de drabbas av skördeskadador. Utskottet understryker tvärtom att sådana skador kan bli mycket allvarliga för den enskilde jordbrukaren, men det menar att stödet bör ges i annan form än genom principiellt inte motiverade beskattningsåtgärder. Riksdagen har ju alldeles nyligen beslutat om sådant stöds utformning.

Det bör observeras att skördeskadeutredningen — jag vill poängtera detta — ingående diskuterade möjligheterna att hjälpa jordbrukare, som drabbas av skördeskadador, genom ett s. k. skördeskadekonto och även genom generella resultatutjämningsförfaranden, men utredningen fann att värdet av dylika åtgärder var begränsat. De skulle, sade man, bli av betydelse främst för stora jordbruk.

Herr Eriksson i Bäckmora påstår att utskottet här blankt förnekar betydelsen av en metod med skördeskadekonto, men det är inte riktigt. Utskottet hänvisar till skördeskadautredningens resonemang på den punkt där det sägs att en sådan åtgärd skulle bli till gagn endast för stora jordbruk. Utredningen ansåg nämligen att det skulle vara svårt för den enskilde jordbrukaren att bilda tillräckligt stora fonder för att möta skördeskadador av katastrofal natur. Skatteregleringsförfarandet skulle därför främst vara av intresse för de högre inkomsttagarna bland jordbrukarna, som ju har starkt varierande inkomster.

Rätt till avdrag vid beskattningen för förlust vid skördeskada m. m.

Vid de noggranna överväganden man sedermera gjorde i departementet kom man till samma uppfattning som skördeskadeutredningen. Departementschefen underströk att vid svårare skador även möjligheterna till progressionsutjämning skulle få relativt ringa betydelse.

Herr talman! Så sent som den 23 mars förra året diskuterade riksdagen ingående yrkanden om en öppen resultatutjämning genom någon form av kontometod. 1957 års skatteutredning hade noga prövat även denna fråga men kommit till det resultatet att man åtminstone inte för närvarande borde införa regler om resultatutjämning. Finansministern tryckte då starkt på att en sådan metod var betänkelig ur statsfinansiell synpunkt och skulle innebära — som han sade — en skattecredit av betydande omfattning. Bevillningsutskottet avstyrkte också dessa yrkanden bl. a. under hänvisning till att denna fråga — som sagt — noga hade prövats av 1957 års skatteutredning samt ägnades uppmärksamhet av den pågående allmänna skatteberedningen.

Med hänvisning till detta avstyrker utskottet även nu kravet på en utredning. Det finner inte tillräckliga skäl föreligga för en sådan. Utskottet avstyrker sålunda också motionerna om ett jordbrukskonto.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag reagerade litet grand när herr Brandt i Aspabruk sade att vi hade på en omväg återkommit till frågan om ett jordbrukskonto. Jag kan inte förstå annat än att vi gått den vanliga och riktiga vägen, när vi genom motioner tagit upp en fråga och fått den behandlad i utskott och riksdag.

Herr Brandt anser att ett jordbrukskonto skulle i huvudsak få betydelse för de stora jordbruken. Jag kan inte rik-

tigt hålla med därom. Avgörande är väl hur reglerna för ett sådant jordbrukskonto utformas. När utskottsmajoriteten här hänvisar till möjligheterna att göra en förlustutjämning, så måste jag säga att det är ett exempel på hur man inte skall förfara när det gäller att hjälpa de mindre jordbrukarna. Dessa har inte alltid möjlighet att begagna utvägen med en förlustutjämning, eftersom det måste vara fråga om en förlust på minst 1 000 kronor.

Om man utarbetade förnuftiga regler för ett jordbrukskonto, skulle kontometoden säkerligen vara av stort värde även för det mindre jordbruket.

Herr Brandt hänvisar också till att frågan om ett jordbrukskonto är föremål för behandling av allmänna skatteberedningen. Det är kanske riktigt, men vi förmenar att denna utredning kan ta lång tid på sig och att det därför vore angeläget att riksdagen tidigare kunde fatta beslut om inrättande av ett jordbrukskonto.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! När jag talade om att man hade valt en omväg i denna fråga, så var det med tanke på följande. Sedan man fått klart och tydligt bakslag när det gällt många olika försök att få riksdagen att besluta om rätt för jordbrukare till resultatutjämning så knyter man an till skördeskadehjälpen i syfte att den vägen få igenom det som man inte på andra sätt lyckats åstadkomma. Det är väl ganska uppenbart att det förhåller sig så.

Jag vill framhålla att jag befann mig i gott sällskap när jag sade — det var för resten inte helt och hållet mina egna ord utan skördeskadeutredningens — att det är de stora jordbrukarna som skulle få nytta av kontometoden. Skördeskadeutredningen har nämligen efter en ingående diskussion, för vilken redogöres i utredningens betänkande och även i propositionen om skördeskadehjälp — kommit till det resultatet att

Rätt till avdrag vid beskattningen för förlust vid skördeskada m. m.

de många små jordbrukarna med sina låga inkomster inte har någon möjlighet att bilda fonder, utan att endast de stora jordbrukarna kan göra detta och att man genom inrättandet av ett jordbrukskonto inte skulle åstadkomma någon effektiv hjälp åt de mindre jordbrukarna. I departementet var man emellertid inte nöjd med detta, utan företog en ytterligare ingående prövning av frågan, huruvida inte kontometiden skulle kunna kombineras med andra metoder och därigenom bli till verklig hjälp även för de mindre jordbrukarna. Man kom emellertid även där till den uppfattningen att detta inte var möjligt.

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Enligt mitt förmenande har icke herr Brandt i Aspabruk givit en riktigt rättvisande bild av de överväganden som gjorts inom den s. k. skördeskadeutredningen, när utredningen å ena sidan diskuterade frågan om en skördeskadehjälp medelst kontoinsättningar och å andra sidan något slag av försäkringsskydd. Utredningen satte dessa båda saker mot varandra och framhöll att det var svårt att klara det hela genom inrättandet av ett jordbrukskonto; det måste i stället finnas någon form av försäkringsskydd.

Nu har, herr Brandt, frågan kommit i ett annat läge genom att det i botten finns ett försäkringsskydd. Vad det gäller är att försöka skaffa täckning för den självrisk som åligger jordbrukarna enligt den lag om skördeskade försäkring som riksdagen antog i våras.

Det går alltså inte att i detta sammanhang åberopa skördeskadeutredningens uttalande om kontoinsättningar.

Herr PERSSON i Appuna (s):

Herr talman! Jag begärde närmast ordet i anledningen av ett yttrande av herr Nilsson i Svalöv. Det var inte alls på det sättet att vi inom skördeskadeutredningen, där jag hade tillfälle att sit-

ta med, satte frågan om ett försäkringskydd mot kontometoden, utan vi prövade båda dessa frågor för sig. Utredningen kom mycket snart till den enhälliga uppfattningen — det gällde alltså även herr Nilssons partivän i utredningen — att inrättandet av ett jordbrukskonto endast skulle gynna de större jordbrukarna. De små jordbrukarna, som inte hade några pengar att sätta in på ett sådant konto, skulle ju inte kunna utnyttja denna möjlighet.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eriksson i Bäckmora begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 68, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 106 ja och 93 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Körkortsprov m. m.

§ 9

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 4 oktober 1929 (nr 307) angående tullrestitution.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10

Körkortsprov m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 54, i anledning av väckta motioner angående körkortsprov m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehäft fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 268 i första kammaren av herr *Berg, Gunnar, m. fl.* och nr 246 i andra kammaren av herr *Lindkvist m. fl.* angående körkortsprov, samt

2) de likalydande motionerna nr 275 i första kammaren av herr *Holmqvist* och nr 245 i andra kammaren av fru *Holmqvist* angående rätt för bilskolor att utfärda kompetensbevis för körkort.

I motionerna I: 275 och II: 245 hemställdes, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att frågan om rätt för bilskolor att meddela kompetensbevis för körkort måtte utredas varvid även bilinspektionens uppgifter som tillsynsmyndighet prövas».

Utskottet hemställde att förevarande motioner

1) I: 268 och II: 246 samt

2) I: 275 och II: 245,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Gunnar Berg*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru *HOLMQVIST* (s):

Herr talman! Jag anser att motionerna nr 275 i första kammaren och 245 i andra kammaren, undertecknade Holmqvist, hade förtjänat ett bättre öde än att bli avstyrkta av andra lagutskottet. Därför yrkar jag bifall till dem.

En utredning av det slag som motiveeringen i motionen utmynnar i hade varit på sin plats, enär ingen påstår att det nuvarande systemet är bra. Det kan ju inte vara riktigt att slå sig till ro med detta konstaterande.

I anslutning till riksdagens beslut år 1958 om åtgärder för förbättrande av trafiksäkerheten beslöts också att inspektionen av körskolorna skulle intensifieras och om möjligt ske minst en gång årligen, varvid rapport skulle lämnas till länsstyrelserna.

På grund av de senaste årens enorma ökning av antalet körkortsprov måste inspektionen av körskolorna åsidosättas. Vi vill inte med vår motion minska kraven på körskicklighet och kunnet. Trafiksäkerheten måste beaktas. Tvärtom är det önskvärt att trafikutbildningen ytterligare förbättras. På grund av att formen för körkortsproven enligt vårt förmenande bör omprövas löses inte frågan genom tillsättandet av flera tjänster till stora kostnader. I årets första månader ökade anslaget för förstärkning av bilinspektionen med omkring 450 000 kronor. Omkring 160 000 körkortsprov avlägges i år. Med de stora årskullar som kommer upp i körkortsålder kommer troligen denna siffra att öka. Det finns omkring 800 körskolor i landet och 160 000 körkortsprov har avlagts. Låt oss säga att bilinspektören använder en halv timme per elev vid uppkörningen. Detta skulle i så fall betyda, att om bilskolorna finge utfärda kompetensbevis för körkort, så skulle bilinspektionen i stället för att plottora bort denna tid på körkortsaspiranter få minst 80 000 timmar till inspektion av 800 bilskolor. Detta tror jag skulle vara bättre använd tid. Jag kan

Körkortsprov m. m.

inte dela statens trafiksäkerhetsråds uppfattning på denna punkt.

Av statsrådsprotokollet av den 9 december 1960 framgår, att statsrådet Skoglund berör ett förslag av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att i viss utsträckning för kontrollbesiktning av motorfordon anlita kontrollanstalt som inrättats av större motororganisation. Statsrådet anför att enligt hans mening bör eftersträvas att ta i anspråk den yrkesutbildade arbetskraft och de materiella resurser som finns tillgängliga inom verkstads- och bilservicebranschen. Dessa synpunkter borde också läggas på förslaget i denna motion.

Jag har sedan motionen lämnades fått mig till livs många exempel på att petitesseer varit orsaker till underkännande av körkortsprov, såsom att sittställningen var slapp, att parkering inte skedde inom angivna centimeter från trottoarkanten eller att vederbörande glömde att låta på handbromsen. En vederhäftig person jag känner meddelade mig häromdagen att han underkänts för att han icke uppmärksammat att hastighetsbegränsningen upphört. Körkortsinnehavare vet att detta inte är en trafikförseelse men att det där emot är lättare att överträda lagen på de sträckor som är hastighetsbegränsade.

Att bedömningen av eleverna varierar mella olika inspektörer framgår av en uppmärksammat undersökning som redovisats i TV. 10 körskoleelever körde alla upp för 4 olika inspektörer. Resultatet blev i ena ytterlighetsfallet att 7 godkändes och 3 underkändes samt det andra ytterlighetsfallet att 4 godkändes och 6 underkändes.

Mot utskottets farhågor för att körskolorna skulle för att bli populära utfärda kompetensbevis för tidigt vill jag invända att risken för att en viss körskolas elever skulle råka ut för onormalt mycket trafikolyckor härvidlag kunde bli en avhållande faktor. Skulle det vara så som utskottet också anför

att vissa körskolor av ekonomiska skäl håller elever för länge, bör det finnas möjlighet för eleven att begära uppkörning inför statlig inspektör. Det finns ju andra lösningar, som t. ex. att körskolorna får utfärda certifikat för ett år och att därefter uppkörning skall ske för inspektör. Då skulle de, som tar körkort endast för dettas skull och sedan icke uppehåller körskickligheten, automatiskt sällas bort, därför att de icke kommer att begära att få köra upp inför inspektör. Sådana ting skulle utredningen fundera över.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionerna nr 275 i första kammaren av herr Holmqvist och nr 245 i andra kammaren av fru Holmqvist.

I detta anförande instämde herrar *Lindkvist* (s) och *Johansson* i Norrköping (s), fru *Löfqvist* (s), herr *Nilsson* i Gävle (k) samt fru *Lindskog* (s).

Herr **NILSSON** i Göteborg (s):

Herr talman! Det finns väl ingen motionär som fått sin motion avslagen och som inte i likhet med fru Holmqvist anser att motionen vore förtjänt av ett bättre öde.

Utskottet har sagt att förhållandena inte är tillfredsställande. Men jag vill poängtera att de vägar som motionärerna anvisar inte kommer att lösa de aktuella problemen.

1953 års trafikutredning framlade förslag om ändringar av vägtrafikförordningen i vad det gäller kursplaner vid bilskolorna, godkännande av läroböcker, inspektion vid körskolorna, o. s. v. Riksdagen fattade beslut om dessa ändringar 1958, men dessa åtgärder har ännu inte lett till den höjning av undervisningsstandarden vid körskolorna som man väntade.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har vid inspektioner funnit, att förhållandena vid en del bilskolor inte är tillfredsställande. Vissa bilskolor ger en god och gedigen undervisning, men andra har av olika skäl inte förmått

Körkortsprov m. m.

komma upp i samma standard. Man kan alltså inte generellt bedöma kvaliteten på undervisningen vid bilskolorna. Under sådana förhållanden anser utskottet att det inte är lämpligt att företaga åtgärder av den karaktär som motionärerna har föreslagit.

Förslaget går ut på att körkortsprovningen vid bilinspektionen skulle slopas och att bilskolorna skulle få rätt att utfärda körkortsbevis. Om nu de olika körskolorna inte har samma standard på sin undervisning, skulle det innebära att endast vissa skolor finge auktorisation, varigenom de skulle få ett slags monopol på körundervisningen. De mindre bilskolorna skulle få svårigheter och tvingas lägga ner sin verksamhet. Nu har bilinspektionen kontroll över deras verksamhet. Det skulle den även få om man ginge den väg motionärerna föreslår, men utskottet har inte ansett att tiden är mogen för denna åtgärd.

Utskottet har ingående prövat denna fråga och har även vid behandlingen av ärendet beaktat de svårigheter under vilka bilinspektionen för närvarande arbetar. Det är bekant att personalen inom bilinspektionen är otillräcklig. Det har också utskottet konstaterat. Och därav följer att väntetiden för avläggande av körkortsprov blir lång. Utskottet förutsätter därför att frågan om en förstärkning av personalen blir föremål för prövning. Därmed har utskottet ansett motionerna besvarade.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru **HOLMQVIST** (s):

Herr talman! Utskottets ärade talesman sade att tidpunkten inte är den rätta, men vi har ju bara begärt en utredning av denna fråga. Och utskottet erkänner ju att allt inte är som det borde vara.

Jag vill bara tillägga att bilskolorna redan nu är auktoriserade och att lärarna måste ha kompetensbevis för att få

lov att utbilda eleverna. Och om vissa bilskolor inte är lämpliga, så måste deras standard höjas, i stället för att vi bara skall säga att det är som det är.

Om körskolorna skall utfärda kompetensbevis, så innebär det att man pålägger dem ett större ansvar. Den saken är klar. Men som det nu är övervältrar bilskolorna ansvaret på bilinspektören, som kanske får en halvtimme, högt räknat, för att bedöma om vederbörande elev är lämplig att föra bil eller inte.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1)

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. 2)

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 275 och II: 245; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Holmqvist begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 54, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna I: 275 och II: 245.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Nilsson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställ-

Interpellation ang. svenska missionärers medlemskap i allmän sjukkasse

des. Därvid avgåvos 109 ja och 55 nej, varjämte 31 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 55, i anledning av väckta motioner om ändring av vägtrafikförordningens stadgande om avstånd mellan fordon.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12

Interpellation ang. svenska missionärers medlemskap i allmän sjukkasse

Ordet lämnades på begäran till

Herr RIMMERFORS (fp), som yttrade:

Herr talman! I samband med den intensiva u-landsdebatten och de svenska FN-insatserna av humanitär art har också den svenska missionärskåren blivit föremål för en välförtjänt uppmärksamhet. Man är medveten om, dels vilken grundläggande insats de svenska missionärerna under många årtionden utfört inom de s. k. underutvecklade länderna, dels vilken hjälp det kan betyda för utförandet av kommande bilaterala hjälpinsatser att få utnyttja de kunskaper och kontakter, som den svenska missionsverksamheten och dess företrädare redan har. Det har talats om betydelsen av att från den svenska statens sida i olika former stödja denna verksamhet.

I detta läge vill jag rikta uppmärksamheten på ett område, där de svenska missionärerna hemma i Sverige möter svårigheter, som med viss rätt kan betecknas som en diskriminering. Det gäller svenska missionärers rätt att under vistelserna i hemlandet tillgodogöra sig det stöd som sjukförsäkringen utgör. Jag är klart medveten om att det icke

är fråga om en medveten diskriminering. Lagens avfattning tycks emellertid för denna grupp av svenska medborgare leda till orimliga konsekvenser. Troligen befinner sig ytterligare någon kategori i samma situation.

En missionär arbetar som regel i perioder på tre å fyra år ute på fältet. Hemmavistelsen varar sedan i regel aderton månader. Därav betraktas tre, fyra månader som vilotid efter en så lång period i ett tropiskt klimat, varefter missionären i fråga arbetar i samfundets tjänst återstoden av sin hemmavistelse. Under perioden på missionsfältet är missionären hela tiden mantalsskriven i Sverige och förlorar aldrig sitt svenska medborgarskap. Han är emellertid icke skattskyldig i Sverige utan betalar skatt i det land, där han utför sitt arbete. Så fort han återvänt till hemlandet återinträder hans skatteplikt.

Det som absolut vägras en missionär under hemmavistelsen är emellertid rätten att tillhöra en sjukkasse, en rätt som annars tillkommer till och med utlänningar, bosatta i Sverige. Orsaken är den, att myndigheterna hittills tolkat lagbestämmelsen så, att »bosatt i riket» icke gäller missionärer på hemmavistelse. Detta trots att vederbörande är svensk medborgare och under större delen av sin hemmavistelse innehar tjänst i hemlandet, antingen som lärare, sjukvårdspersonal eller direktanställd i vederbörande trossamfund. När missionärerna i sådana fall överklagat sjukkassans beslut att vägra dem medlemskap, med det försäkringsskydd som också de så väl behöver, har riks-försäkringsanstalten förklarat, att den ej finner skäl att ändra sjukkassans beslut. Somliga sjukkassor har meddelat den i detta fall helt rättslöse missionären att hans begäran om inskrivning i sjukkassan kan upptagas till förnyad prövning om han vill byta arbetsgivare eller sluta sin anställning! Genom detta råd skulle man möjligen kunna driva

Interpellation ang. svenska missionärers medlemskap i allmän sjukkassa

missionären till något slags smussel, som består i att han vid hemkomsten begär avsked från sitt missionssällskap och vid utresan anhåller att få bli anställd på nytt. Att detta förfarande, utom det moraliskt tveksamma, också innebär trassel med missionärens ATP-avgifter ligger i öppen dag.

En av anledningarna till trasslet tycks vara att såväl sjukkassorna som riks-försäkringsanstalten betraktar missionärens hemmavistelse som »semester». Mot detta kan anföras, att, fränsett de första månadernas nödtvungna och av läkare påbjudna vila, missionären hela tiden är verksam i hemlandet och där betalar sin skatt. Han är givetvis villig att där också betala sin sjukkasseavgift. Men han vägras inskrivning i kassan. Att han under utlandsvistelsen är avförd ur kassan står helt i överensstämmelse med gällande lag. Däremot kan det ifrågasättas om inte den rigorösa vägran att inskriva vederbörande som medlem under hemmavistelsen bygger på ett missförstånd. Om så icke är fallet, bör tydligen lagen kompletteras med en bestämmelse, som omöjliggör detta slag av diskriminering av svenska medborgare.

Följande konkreta exempel må anföras, med uteslutande av namn: Den svenske missionären B. avreste den 31 maj 1957 till Afrika för att där tjänstgöra som lärare. Vederbörande avfördes då ur sjukkassan. Efter något mer än tre år återkom B. till hemlandet för aderton månaders hemmavistelse, mestadels bestående i arbete som lärarinna. Hon hade hela tiden varit mantalsskriven i sin hemstad, där hon nu också fick bostad. Trots detta vägrades hon inträde i sjukkassan, eftersom kassan funnit »att B. under den avsedda vistelsen i Sverige icke kunde anses bosatt i riket». Hon anförde besvär hos riks-försäkringsanstalten, som den 7 juni i år förklarade att den »ej finner skäl göra ändring i överklagade beslutet».

Ett annat ärende gäller makarna R. Där skrev vederbörande sjukkassa, att den »jämligt riks-försäkringsanstaltens beslut av den 15 september 1959, refererat i Svensk Sjukketidning nr 11/1960, beslutat upphäva medlemskapet för missionärerna R.». Ur makarnas överklagande till riks-försäkringsanstalten må följande citeras: »Den 6 oktober 1960 återkom undertecknade till Sverige efter en treårig vistelse i Kongo-republiken. Vi har hela tiden varit mantalsskrivna i hemkommunen J. Någon respittid för återinträde i sjukkassan erfordrades ej, och vi erhöill omedelbart försäkringsbesked, gällande från vår ankomstdag. I brev från sjukkassan av den 25 november 1960 meddelades emellertid, att kassan beslutat upphäva vårt medlemskap, enligt beslut av riks-försäkringsanstalten, 'att missionär på besök i Sverige ej skall inskrivas som medlem i allmän sjukkassa'. Häremot får vi invända att vi ingalunda endast är på 'besök' i Sverige. Efter en vilottid på tre å fyra månader har vi att åtaga oss arbete i vårt samfunds tjänst inom landet och bör därför jämställas med andra av samfundet anställda. Vi bör anses bosatta i Sverige av följande skäl: Vi har lämnat vår tjänst i utlandet och tagit med oss hem eller sålt alla våra ägodelar av värde, vi innehar tjänst i Sverige och vi betalar skatt i vanlig ordning för tjänst i Sverige.»

Även i detta fall har riks-försäkringsanstalten efter överklagande sagt nej. Ett stort antal liknande fall har under de sista åren inträffat, berörande alla svenska missionsorganisationer. I vissa fall har de enskilda sjukkassorna medgivit inskrivning, vilket med hänsyn till de högre myndigheternas tolkning av bestämmelserna måhända också kan leda till svårigheter, både för kassorna och de försäkrade. I de fall, där kassorna sagt sig kunna skriva in vederbörande, om man »bytte arbetsgivare», har somliga missionärer försökt att lösa sitt problem genom att begära tjänst-

Interpellation ang. breddningsarbetena å bandelen Åtvidaberg—Västervik, m. m.

ledighet. Detta godkänns emellertid icke av kassan; det måste vara avsked.

I syfte att få denna komplicerade tolkningsfråga enhetligt avgjord för hela landet anhåller jag med hänvisning till vad ovan anförts om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få rikta följande frågor:

Vill herr statsrådet inför riksdagen lämna en redogörelse för motiven till den lagtillämpning som utestänger svenska missionärer under hemmavistelsen från medlemskap i allmän sjuk-kassa?

Vill herr statsrådet medverka till nya bestämmelser, som upphäver denna faktiska diskriminering av svenska medborgare, vilka under påfrestande förhållanden utför en betydelsefull gärning i de s. k. underutvecklade länderna?

Denna anhållan bordlades.

§ 13

Interpellation ang. breddningsarbetena å bandelen Åtvidaberg—Västervik, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr DAHLGREN (cp), som yttrade:

Herr talman! Järnvägskommunikationernas betydelse för städer och bygd-er torde vara oomtvistad. Visserligen har landsvägstrafiken till följd av det alltmer ökade bilantalet relativt sett ökat mera i betydelse. Alltjämt verkar dock bristande eller bristfälliga järnvägs-kommunikationer hämmande på utvecklingen i många orter. Så torde bli fallet även för framtiden om inte bristerna avhjälpes. Detta gäller i hög grad de norra delarna av Kalmar län, särskilt Västerviks-området. Som be-kant saknar Västervik bredspårig järn-vägförbindelse, vilket medför såväl obekvämare reseförhållanden som kost-

nader för näringslivet på grund av om-lastningar o. d. Beslutet av 1959 års riksdag att bandelen Åtvidaberg—Väs-tervik skall ombyggas och breddas från smalspårig till bredspårig måste därför hälsas med tillfredsställelse.

Ifrågavarande ombyggnadsarbeten, som bedrivs som beredskapsarbeten, igångsattes i mars 1959. Därefter har de bedrivits med arbetsstyrkor av varierande storlek — från 2—3 man upp till 35 man. Under vissa perioder har arbetet helt legat nere på grund av att sysselsättningssituationen varit sådan, att det inte ansetts föreligga behov av beredskapsarbete av denna art. Följden har blivit att hittills endast 8 km av den 77 km långa bandelen breddats. Hårtill kommer vissa sprängningsarbeten. Om arbetet bedrivs i samma takt som hit-tills kommer det således att dröja myc-ket länge innan arbetet slutförts, över-slagsvis 20—25 år. Med hänsyn till den betydelse, som en bredspårig järnväg har för de berörda bygderna och or-terna, framstår detta som i hög grad otillfredsställande. Ett snabbare slutfö-rande av arbetet måste oundgängligen komma till stånd. Därest detta inte kan ske om arbetet bedrivs som bered-skapsarbete, bör enligt min mening andra åtgärder komma i fråga.

Vid riksdagens beslut förutsattes inte annat än att bandelen efter breddning-en skulle nyttjas för såväl gods- som persontrafik. Breddningen skulle ut-föras med hänsyn härtill. Under senare tid har statens järnvägar emellertid tagit initiativ till vissa undersökningar i syfte att utröna huruvida persontra-fiken på bandelen bör indragas. Över-väganden pågår i frågan om huruvida bandelen framgent skall användas en-bart för godstrafik. Om så blir fallet försämras givetvis trafikunderlaget på bandelen, och bl. a. de breddningsar-be-ten som redan utförts och som måste fullföljas kommer att förräntas på ett sämre sätt. Hårtill kommer givetvis en i flera avseenden försämrad trafikser-

vice för allmänheten i berörda områden. Det synes därför angeläget att även persontrafiken å bandelen bibehålles.

I detta sammanhang bör uppmärksammas att bandelen Jenny—Hultsfred alltså är smalspårig. Denna bandel förbinder bl. a. Västervik med Hultsfred som i sin tur har bredspårsförbindelser åt olika håll. En breddning av även denna bandel, som är cirka 66 km lång, skulle ge Västerviks-området och de norra delarna av Kalmar län sammanhängande normalspårsförbindelser åt olika håll. Betydelsen härav får inte underskattas. Inte minst för näringslivet och för de efter bandelarna belägna industriorterna skulle en sådan breddning vara av stort värde. Den skulle vidare medföra en förbättring av trafikunderlaget å bandelen Åtvidaberg—Västervik, för vilken beslut om breddning föreligger. Det finns därför enligt min mening skäl att upptaga frågan om breddning av bandelen Jenny—Hultsfred till prövning.

Med hänvisning till det ovan anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för Kommunikationsdepartementet få framställa följande frågor:

Vid vilken tidpunkt kommer enligt förefintliga planer breddningsarbetena å bandelen Åtvidaberg—Västervik att vara slutförda?

Avser statsrådet vidtaga åtgärder i syfte att få till stånd ett tidigare slutförande av dessa arbeten än enligt nu förefintliga planer?

Är avsikten alltså att breddningsarbetena skall utföras på sådant sätt att såväl gods- som persontrafik möjliggöres?

Avser statsrådet att vidtaga åtgärder i syfte att få till stånd en prövning av frågan om breddning av bandelen Jenny—Hultsfred?

Denna anhållan bordlades.

§ 14

Interpellation ang. ersättningsgrunderna vid expropriation av mark för tätbebyggelse

Ordet lämnades på begäran till

Herr MELLQVIST (s), som yttrade:

Herr talman! Genom utslag i det överklagade målet mellan Malungs kommun och markägare inom kommunen har Svea hovrätt, med ändring av dom vid expropriationsdomstolen inom Nås och Malungs domsaga, fastställt markpris för kvarters- och gatumark inom Malungs stadsplaneområde till kr. 8:50 per m². I den överklagade domen hade underrätten fastställt priset till kr. 6:50 för tomtmark och kr. 3:25 för gatumark, med undantag av den för Grönlands by samfällda gatumarken som åsatts ett värde av kr. 1:— per m².

En av kommunen anlitad värderingsman hade före domstolsförhandlingarna, genom undersökning av förekommande markköp inom området, kommit till det resultatet, att ortens pris utgjorde kr. 4:— för tomtmark och kr. 1:— för gatumark. Markägarna hade i sin tur begärt kr. 11:— per m² för såväl kvarters- som gatumark.

Inom det aktuella kvarteret har kommunen av ett skogsbolag köpt mark för kr. 4:— per m². Enligt utslaget har hovrätten baserat sin dom på köp i närliggande kvarter och ansett att metodiken med medelvärdet över huvud icke utgör en lämplig metod för beräkning av kvartersmarkens värde.

Från kommunens sida befarar man att de nu fastställda markpriserna kommer att ha sådan influens på övriga markförsäljningar inom kommunen, att bostadsbyggandet på sikt omöjliggöres. I förarbetena till ändring av expropriationslagen anförde föredragande departementschefen i proposition 184:1949 bl. a. följande: »Det är givetvis angeläget att expropriationsersättningarna icke bestämmas till sådana belopp att ansträngningarna från det allmänna att hålla bostadskostnaderna nere tillspil-

Interpellation ang. ersättningsgrunderna vid expropriation av mark för tätbebyggelse

logives. I samband härmed vill jag även understryka, att om under en viss situation av den art som för närvarande på flera håll föreligger, överdrivna köpeskillingar utgå, dessa icke kunna anses representativa för ortspriset.»

Under åren 1950—1960 har av ett bostadsbyggande om 366 lägenheter icke mindre än 329, eller 97,8 %, uppförts med statligt stöd.

I händelse möjlighet till statliga lån icke existerat, skulle givetvis ändå ett visst bostadsbyggande ha kommit till stånd. Svårigheten att erhålla toppkapital samt den höga räntan på sådant kapital torde emellertid ha medfört att bostadsbyggandet å andra sidan skulle ha varit väsentligt lägre. Därmed skulle även ha följt att tomtmark icke vunnit den efterfrågan som nu varit fallet, vilket i sin tur skulle haft inverkan på tomtpriset. Inom det aktuella stadsplaneområdet gäller en detaljplan som upptager mark avsedd för flerfamiljs-hus i 75 år och småhus i 40 år. Det betyder att de obebyggda tomterna i genomsnitt har, diskonterat till nuvärde, ett lågt pris.

Kommunens farhågor beträffande tillbakagång i bostadsbyggandet får icke anses gripna ur luften. Tämmligen utslutet torde vara, att de statliga belåningsvärdena kan anpassas efter förändringar i markpriser beroende på monopolistiska tendenser. Det skulle endast medföra, att statens stöd i stället för att komma den bostadsbyggande allmänheten till godo skulle hamna hos markägarna. Det blir även ogörligt att anpassa belåningsvärdena efter markprisstegringar, enär belåningsvärdena sannolikt aldrig skulle hinna ifatt. Den sannolika följden för den bostadsbyggande allmänheten inom den aktuella kommunen blir i stället att kravet på den byggandes egen insats kommer att stiga. Enbart markkostnaden för en vanlig egnahemstomt kommer, därest den nu fastställda ersättningen skulle

bli norm för markpriserna, att medföra att för ett egnahem, som det hittills varit möjligt att bygga inom länetaket, i fortsättningen kommer att krävas en egen insats av 12 000—15 000 kronor. Detta skulle överstiga de flesta egnahemsbyggares resurser.

Innehav av mark inom ett detaljplaneområde eller ett område som förklaras lämpligt för tätbebyggelse innebär ett monopol, som det allmänna tilldelar markägarna. Den monopolistiska ställningen blir än starkare, sedan det allmänna försett området med gator samt ledningar för vatten och avlopp. Av denna anledning synes motiverat att marken ställdes till kommunernas förfogande till rimliga priser.

I icke ringa utsträckning är det fråga om mark som på grund av ägosplitt-ring eller andra förhållanden har föga värde för jordbruk. Expropriationen inom det aktuella området gäller 13 417,9 m², som innehades av sju markägare, varvid minsta markinnehavet avsåg 137,9 m². Det är givet att markägarna bör få tillgodoräkna sig viss del av tätbebyggelsevärdet. I regel förekommer emellertid uppenbar disproportion mellan markens avkastningsvärde innan den blir aktuell för bebyggelse och vad markägarna begär för tomtmark.

För kommunalmän och lekmän, som kommit i kontakt med expropriations-ärenden, uppkommer osökt frågan hur värderingsmän och domstolar i förhållande till varandra kan komma till så olika markvärden. Funderingar leder ofta till slutsatsen att principerna för värdering är alltför vagt uttryckta och leder till olika tolkningar i tillämpningen. Ovissheten beträffande innebörden i lagens värderingsgrunder har medfört att kommunerna i regel icke vågar väcka talan om expropriation av mark för tätbebyggelse, enär man icke vet vad resultatet blir. Ofta föredrager man att betala vad markägaren kräver. På sikt blir resultatet, att insatser från kommu-

Interpellation ang. ersättningsgrunderna vid expropriation av mark för tätbebyggelse

ner och staten inom bostadspolitiken blir meningslösa, enär de icke kommer de boende till del.

Med stöd av vad jag ovan anfört anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat de här påtalade förhållandena angående nuvarande lagstiftnings begränsning att för skäligen kostnader för kommunerna erhålla mark för bostadsbyggande?

Är herr statsrådet beredd att låta 1960 års expropriationsutredning överse expropriationslagen beträffande grunderna för ersättning i samband med expropriation av mark för tätbebyggelse?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 182, angående vissa prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, motionerna:

nr 832, av herr *Lundmark m. fl.*, samt nr 833, av herrar *Nilsson* i Lönsboda och *Nelander*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 183, angående vissa ändringar i hushållningssällskapens organisation, m. m., motionerna:

nr 834, av herrar *Antby* och *Jönsson* i Ingemarsgården,

nr 835, av herrar *Nilsson* i Lönsboda och *Antby*, samt

nr 836, av herr *Börjesson* i Glömminge *m. fl.*; ävensom

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 185, angående riktlinjer för en omorganisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet, motionen nr 837, av herr *Fröding m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 16

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.56.

In fidem

Sune K. Johansson